

Відкритий доступ до баз даних наукової інформації

Наукометрична база даних – бібліографічна і реферативна база даних, інструмент для відстеження цитованості наукових публікацій. Наукометрична база даних це також пошукова система, яка формує статистику, що характеризує стан і динаміку показників затребуваності, активності та індексів впливу діяльності окремих вчених і дослідницьких організацій. "Міжнародна" база - це база, що індексує статті і видання багатьох країн.

Велику кількість пропонованих світовою мережею баз даних можна умовно поділити по деяких ознаках.

Вони поділяються на:

Комерційні-некомерційні

За платню-безкоштовні

Закриті-відкриті

Повнотекстові-реферативні

Або за видами:

Сервіси, портали, директорії, видавництва

Бібліотеки

Каталоги

Тенденції економіки сучасного інформаційного суспільства такі, що рушійною силою інноваційного розвитку суспільства стає наука. Поширення і просування наукових досягнень здійснюється через інформаційні канали (ЗМІ, Інтернет, мобільні технології)

Наукометричні БД є основними осередками трансформації знань і каналами подальшого застосування наукових результатів як головної інформаційної та соціальної характеристики країни, університету, наукового колективу або окремого науковця.

Сьогодні рівень наукомісткості та досконалості систем різного призначення визначено в світі як ключовий механізм формування конкурентоспроможності держави та бізнесу.

Тому пріоритетною задачею є спонукання науковців до публікації результатів своїх досліджень у зарубіжних журналах або у виданнях України, включених до зарубіжних наукометричних баз.

Знаковою подією в розвитку зазначених процесів стала так звана Будапештська ініціатива відкритого доступу (ВД), яка визначила відкритий доступ як " ..доступність через публічний Інтернет, що дає змогу будь-якому користувачеві читати, завантажувати, копіювати, розповсюджувати, шукати чи через посилання зв'язуватися з повними текстами статей, використовувати їх для індексування чи будь-яких інших законних цілей без фінансових, юридичних чи технічних бар'єрів, крім тих, що пов'язані з доступом до Інтернет..".

Відкритий доступ — це безкоштовний, швидкий, постійний, повнотекстовий доступ в режимі реального часу до наукових та навчальних матеріалів, що реалізовується для будь-якого користувача у глобальній інформаційній мережі, здійснюваний переважно до рецензованих науково-дослідних журналів. Перша важлива міжнародна згадка про відкритий доступ (*англ.* Openaccess (OA) міститься в Будапештській Декларації відкритого доступу у лютому 2002 р.. За нею слідували заява Біфезда у червні 2003 р. і Берлінська декларація про відкритий доступ до наукових та гуманітарних знань у жовтні 2003 р..

Поняття відкритого доступу широко обговорюється серед дослідників, вчених, працівників бібліотек наукових співробітників, фінансистів, державних службовців та видавців.

Попри те, що існують суттєві переваги відкритого доступу, досі йдуть дискусії щодо надійності та економічних вигод моделі.

У світі встановилася практика, згідно з якою існують два шляхи до відкритого доступу: золотий – через журнали відкритого доступу, і зелений – через архіви (репозитарії) відкритого доступу. В наш час в Україні маємо майже 40 репозитаріїв і понад 1650 журналів, представлених у системі ВД.

1. **Депонування** (також відомо як «зелений» шлях до відкритого доступу, чи **самоархівування**) — дослідники розміщують свої вже опубліковані статті в **репозитарії** — відкритому тематичному чи інституційному електронному архіві. Депозит може бути оформлений у вигляді статті, що пройшла рецензування, або у вигляді препринту. Репозитарії також розміщують інші типи наукових та навчальних документів: дисертації, тези, наукові звіти, презентації, дані, зображення та ін. Депонування було вперше запропоноване як загальна практика в 1994 Стівеном Гарнардом, хоча вчені-комп'ютерники спонтанно депонувалися на анонімних **FTP**-архівах принаймні з 1980-их рр..(наприклад, **CiteSeer**), а фізики з початку 1990-х рр.. в мережі (наприклад, **arXiv**).

2. **Публікація в журналах, що знаходяться у відкритому доступі**

(«золотий шлях») робить матеріали доступними в режимі реального часу негайно. Журнал відкритого доступу працює за відмінною від передплати моделлю: всі витрати на створення такого журналу та організації доступу несе автор статті та інституція, де він працює тощо, кінцевий користувач отримує доступ до журналу безкоштовно.

Основна причина, з якої автори розміщують власні праці у відкритому доступі — збільшення **показника важливості**.

Існує ряд досліджень, які свідчать про суттєве зростання індексів цитування на статті, розміщені у відкритому доступі. Дослідження оплачуються дослідницькими фондами, опублікована стаття — це швидше звіт про виконану роботу, аніж об'єкт доходу.

Чим більше використовується, цитується стаття, тим більше посилань робиться на неї і тим більше робіт ґрунтується на ній, тим краще для дослідження та кар'єри самого дослідника. Таким чином, світова система відкритого доступу надає можливість безоплатної комунікації учених, при цьому за науковцями зберігаються авторські права та створюються засади для більш активного цитування їхніх праць, оскільки вони стають доступними для світового загалу користувачів. Важливим при реалізації системи ВД є також використання безоплатного програмного забезпечення з відкритим кодом.

Прикладом **вільно доступної пошукової системи** є Google Scholar, яка індексує повний текст наукових публікацій всіх форматів і дисциплін. GoogleScholar містить статті, що опубліковані в журналах, зберігаються в репозиторіях або знаходяться на сайтах наукових колективів чи окремих вчених. В результаті пошуку формується список, в якому джерела (статті, книги, дисертації) розташовані залежно від місця публікації, ким створений документ, по частоті цитування і як недавно був процитований документ. Пошукова система GoogleScholar повідомляє користувачеві назву, фрагмент тексту і гіперпосилання на документ. Посилання на безкоштовні повні тексти публікацій мають позначки [PDF]. GoogleScholar містить відомості не лише про онлайн-ві, але і про друкарські статті. У списку результатів пошуку офлайн-ві статті мають позначку [Citation]. За гіперпосиланням «Citedby ..» можна отримати відомості про те, скільки і які саме документи посилаються на конкретну публікацію в межах бази даних. У списку результатів може бути декілька посилань на матеріали, що відносяться до однієї і тієї ж статті.

Пошукові системи

- BASE (<http://www.base-search.net>) – одна з найпотужніших систем пошуку академічних ресурсів відкритого доступу, що підтримується бібліотекою Університету Білефельда (Німеччина).
- CiteSeerx (<http://citeseer.ist.psu.edu/index>) – потужна пошукова система, електронна бібліотека та репозитарій повних текстів наукових публікацій з комп'ютерних наук та інформатики.
- Google Scholar (<http://scholar.google.com.ua/>) – повнотекстовий пошук наукової літератури за різними галузями знань.
- Google Patents (<http://www.google.com/?tbs=pts>) – база повних текстів патентів, надана американською фірмою USPTO.
- WorldWideScience.org (<http://worldwidescience.org/>) – глобальна наукова пошукова система.

Репозитарії

Інституційний репозитарій — електронний архів для тривалого зберігання, накопичення та забезпечення довготривалого та надійного відкритого доступу до результатів наукових досліджень, що проводяться в установі.

Основні особливості інституційного репозитарію:

забезпечення відкритого доступу до результатів наукових досліджень, які проводяться в університеті, через самоархівування;

доступ до наукових досліджень університету для світової спільноти;

зосередження матеріалів в одному місці;

Інституційні репозитарії частково пов'язані із поняттям електронної

бібліотеки — тобто, збору, зберігання, класифікації, каталогізації і

забезпечення доступу до цифрового контенту, аналогічні до функцій

звичайних бібліотек.

Використання та розвиток репозитарію вигідне:

Для кожного науковця

підвищення індексу цитувань праць;

постійне та тривале зберігання;

збереження авторських прав.

Для Університету:

підтримка наукової діяльності;

підвищення якості наукової комунікації;

підвищення рейтингу;

відкритий доступ до досліджень.

[Гарвестер української наукової інформації](#)- можливість одночасного пошуку в усіх 19 зареєстрованих депозитаріях України (понад 25 тис. одиниць статей, розділів книг, дисертацій тощо). Цей ресурс розроблений та впроваджений Житомирським державним університетом ім. І. Франка в рамках виконання проекту "Електронна бібліотека вищого закладу освіти інтегрована в Європейські освітньо-наукові бібліотечні системи" та є власністю Міністерства освіти і науки (МОН) України.

[ELibUkr-OA](#) - мультидисциплінарний відкритий електронний архів для українських вчених, який накопичує, зберігає, розповсюджує та забезпечує довготривалий, постійний та надійний доступ до результатів досліджень (статті, навчальні матеріали, презентації тощо) українських науковців. Кожен бажаючий після реєстрації має змогу розміщувати повні тексти власних публікацій.

Українські репозитарії

[eKhNUIR](#) — електронний архів Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна

[Інститут програмних систем Національна академія наук України](#)

[eKMAIR](#) — електронний архів Національного університету „Києво-Могилянська академія“

[ELARTU](#) - Репозитарій Тернопільського національного технічного університету імені І. Пулюя

[Електронний науковий архів НТБ НУ «Львівська політехніка»](#)

[Цифровий репозиторій ХНУМГ ім.О.М.Бекетова](#)

Українські репозитарії

[еSevNTUIR — репозитарій Севастопольського національного технічного університету](#)

[еDonNUIR — електронний архів Донецького національного університету](#)

[еSSUIR — електронний архів Сумського державного університету](#)

[еUABIR - Інституційний репозитарій Української академії банківської справи Національного банку України](#)

[іRKNEU — інституційний репозитарій Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет ім.Вадима Гетьмана»](#)

[еONUar — електронний архів-репозитарій Одеського національного університету імені І.І. Мечникова](#)

[еEast-UkrNUIR — інституційний репозитарій Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля](#)

[Репозитарій Харківського національного медичного університету](#)

[еNUFTIR – Електронний архів Національного університету харчових технологій](#)

[Електронна бібліотека України ELibUkr](#)

[еIRPSTU - електронний архів Приазовського державного технічного університету](#)

[Електронний архив Таврического национального университета](#)

[еNTUKhPIIR - Цифровой репозитарии Национального технического университета "Харьковский политехнический институт"](#)

[еNULAUIR - Електронний архів-репозитарій Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого"](#)

Українські репозитарії

[eaDonNTU — Електронний архів Донецького національного технічного університету](#)

[Інституційний репозитарій Керчинського державного морського технологічного університету](#)

[eSNUIR — Інституційний репозитарій Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки](#)

[ARRChNU — інституційний репозитарій Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича](#)

[AeaNUPh - Електронний архів Національного фармацевтичного університету](#)

[IRPNPU - Електронний архів Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка](#)

ЖУРНАЛИ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ

Наукова періодика України - Портал Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. НАН України надає відкритий доступ до 1535 наукових журналів та збірників наукових праць, виданих в Україні

eLIBRARY.RU - це найбільший російський інформаційний портал в галузі науки, технології, медицини та освіти, що містить реферати і повні тексти понад 12 млн наукових статей і публікацій. На платформі eLIBRARY.RU доступні електронні версії більше 1900 російських науково-технічних журналів, в тому числі понад 900 журналів у відкритому доступі. Є порталом, що здійснює проект «Російський індекс наукового цитування»

Directory of Open Access Journals (DOAJ)

EconPapers - колекція матеріалів економічного напрямку: статті з журналів (490 тис., з них близько 430 тис. – у вільному доступі), книги (6 тис., з них близько 1,5 тис. – у вільному доступі), програмне забезпечення.

EEVL's Ejournal Search Engines (Едінбург) - реферати, статті з електронних журналів (різні галузі техніки, математика)

E-Journals.org - база посилань на сайти електронних журналів світу з багатьох галузей наук (релігія, медицина, соціологія, історія, економіка тощо).

Elektronische Zeitschriftenbibliothek - електронна бібліотека журналів при бібліотеці університету Регенсбурга. Понад 15 тис. безкоштовних публікацій.

HighWire Press - депозитарій підрозділу бібліотеки Стенфордського університету. Понад 1 тис. журналів, 1,8 млн. повнотекстових рецензованих статей у вільному доступі.

Hindawi - Hindawi Publishing Corporation – видавнича корпорація, яка охоплює понад 100 рецензованих журналів відкритого доступу з усіх основних сфер науки, техніки й медицини.

Ingenta - багатогалузева бібліографічна база; пропонує доступ до понад 28 тис. наукових журналів із широкими пошуковими можливостями.

InTech - видавець журналів та книг відкритого доступу з різних галузей науки, техніки. У видавництві публікуються понад 20 000 авторів найкращих університетів світу.

IPL - Internet Public Library - близько 3000 електронних журналів з багатьох галузей знань.

J-STAGE - понад 500 наукових журналів (близько 250 тисяч статей) з різних галузей знань.

OpenDOAR - каталог журналів відкритого доступу. Надає доступ до наукових і академічних журналів по всіх галузях знань. Повнотекстовий пошук статі можливий по більш ніж 1100 найменуваннях журналів.

RePEc - відкритий Архів з економіки та суміжних дисциплін, створений з метою розповсюдження результатів світових наукових досліджень. Містить посилання понад 340 тис. статей, 2700 книг понад 16 тис. науковців.

Springer & Kluwer Academic Journal Searching - реферативно-бібліографічна база, що містить понад 1200 журналів видавництва Springer та Kluwer.